

Warszawa, 20.02. 2018 r.

Prof. dr hab. Zbigniew Izdebski
Katedra Biomedycznych Podstaw Rozwoju i Seksuologii
Wydział Pedagogiczny, Uniwersytet Warszawski

**OCENA CAŁOKSZTAŁTU
DOROBKU NAUKOWEGO I ROZPRAWY HABILITACYJNEJ
DR AGATY CHABIOR**

Oceny tej dokonuję w związku z wszczęciem przewodu habilitacyjnego dr Agaty Chabior przez Radę Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Szczecińskiego i powołaniem mnie na recenzenta w tym przewodzie.

I. Droga zawodowa i naukowa dr Agaty Chabior

Pani dr Agata Chabior jest absolwentką studiów magisterskich w zakresie pedagogiki na Wydziale Pedagogicznym Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. J. Kochanowskiego w Kielcach, które ukończyła w 1990 r. Od roku 1989 zatrudniona była w Instytucie Pedagogiki i Psychologii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Kielcach (obecnie Uniwersytet Jana Kochanowskiego) na stanowiskach asystenta stażysty, asystenta i adiunkta. Od 2015 r. pracuje na tej uczelni w Zakładzie Pracy Socjalnej i Integracji Społecznej na stanowisku starszego wykładowcy.

Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki uzyskała 20 maja 1999 r. na Wydziale Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Tytuł dysertacji: *Rola aktywności kulturalno- oświatowej w adaptacji do starości (w świetle hadań seniorów z rodzin kieleckich)* Promotor: prof. dr hab. Tadeusz Aleksander .

Dr Agata Chabior w swoim autoreferacie podała, że pełniła różne funkcje w kilku projektach: Międzynarodowym Projekcie Naukowo Badawczym EDU.CARE organizowanym przez Unię Europejską, w ramach programu Grundvig – funkcja badacza gerontologa; „Benild- doskonalenie świętokrzyskich kadr oświaty”, projekcie współfinansowanym ze środków EFS i budżetu państwa w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki; Programie Kształcenia „Absolwenci dla regionu – nowe programy kształcenia UJK w specjalizacji Turystyka Zdrowotna i Prozdrowotna” finansowanym

przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju oraz w projekcie „Profesjonalny Pracownik Socjalny” współfinansowanym przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego i Działania 2,5 „Skuteczna Pomoc Społeczna” .

Habilitantka brała więc udział w projektach , które realizowane były z funduszy strukturalnych mających bardziej charakter wdrożeniowy praktyczny niż naukowy. Nie mniej jednak na uznanie zasługuje zaangażowanie habilitantki w prowadzenie takich badań. Na swoim koncie habilitantka ma uczestnictwo w kilku projektach lokalnych i jednym europejskim. Brakuje potwierdzenia aplikowania do projektów NCN, MNiSW i innych finansujących badania – europejskie projekty ramowe. Jednak raz jeszcze podkreślam iż wysiłek w prowadzeniu badań w projektach doceniam i stanowi on ważny element dorobku Habilitantki.

Ogromnie doceniam udział w wizytach studyjnych i współpracę z Uniwersytetami w Rumunii, Włoszech, Hiszpanii i Ukrainie, które są efektem podjętych badań w projekcie europejskim, to ważne osiągnięcie stanowiące doświadczenie we współpracy międzynarodowej.

Pani Agata Chabior posiada duże doświadczenie w pracy dydaktycznej. Współtworzyła i opracowała programy dla specjalności „Doradztwo zawodowe i personalne na kierunku Pedagogika”. Opracowała programy specjalności „Gerontologia społeczna na kierunku Pedagogika”. Obecnie na Wydziale Pedagogicznym i Artystycznym UJK w Kielcach jest koordynatorem projektu „ Nowe Programy Kształcenia., Absolwent dla regionu – nowe programy kształcenia UJK w specjalności Turystyka Zdrowotna i Prozdrowotna” finansowanego przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju w zakresie uruchomienia i realizacji specjalności Gerontologia na kierunku Pedagogika. Opracowała program studiów podyplomowych „Zarządzanie wiekiem-opiekun osoby starszej” który zgodnie z Zintegrowanym Rejestrem Kwalifikacji przygotowuje do roli opiekuna społecznego.

Dr A. Chabior była promotorem 56 prac licencjackich i 58 prac magisterskich, pełni także rolę promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim „Postrzeganie dorosłości przez osoby z niepełnosprawnością intelektualną i ich opiekunów”. Promotor dysertacji prof. zw. dr hab. A. A. Zych.

Pani Agata Chabior uczestniczyła w organizacji kilku konferencji naukowych krajowych o charakterze międzynarodowym. pełniąc różne funkcje: kierownika konferencji, sekretarza naukowego, przewodniczącego komitetu organizacyjnego, moderatora sekcji.

Pan dr A. Chabior jest członkiem Polskiego Towarzystwa Gerontologii oddział Świętokrzyski, w latach 2007 – 2009 pełniła funkcję przewodniczącej a obecnie, od 2011r.

vice przewodniczącej. Uczestniczy w pracach Stowarzyszenia Gerontologów Społecznych oraz Akademickiego Towarzystwa Andragogicznego. Habilitantka współpracuje ponadto z Uniwersytetem Trzeciego Wieku w Kielcach, MOPR-em, Klubami Seniora w Kielcach.

W dowód uznania za efekty pracy naukowej dydaktycznej i społecznej dr Agata Chabior została nagrodzona: Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Medalem Srebrnym za Długoletnią Służbę, Listem Gratulacyjnym Prorektora ds. Nauki i Współpracy z Zagranicą UJK za wyróżniające dokonania naukowe w 2014 r., Nagrodę Indywidualną Rektora III stopnia za wyróżniające się osiągnięcia naukowe 2007/2008.

II. Ocena dorobku naukowego

1. Publikacje do rozprawy habilitacyjnej

Pani dr Agaty Chabior, po uzyskaniu stopnia doktora, opublikowała łącznie 51 prac, w tym 3 książki autorskie, 2 współautorskie, jedną pracę redakcyjną, 9 publikacji w czasopiśmie, z czego 6 to prace współautorskie oraz 36 autorskich i współautorskich rozdziałów w monografiach. Łącznie dla wszystkich publikacji uzyskała 438 punktów ministerialnych (MNiSW) oraz indeks cytowań według bazy Google Scholar – 45 (h-index 4).

Habilitantka przedstawiła do oceny 19 wybranych prac, które dotyczą procesu starzenia się, starości, aktywności, aktywizacji, wsparcia i opieki. Sześć publikacji ukazało się w czasopiśmie recenzowanych. Niestety jedynie 3 mają wartość wpływu i mogą być rozważane jako znaczące dla rozwoju dyscypliny. Nie oceniam w tym momencie wartości merytorycznej ale tej związanej z prestiżem wydawnictwa i wydanej pracy jak i wpływu. Pomimo tego iż habilitantka do oceny przedstawiła aż 19 opracowań, niektóre z nich są opracowaniami pokonferencyjnymi, co niewątpliwie obniża wartość prezentowanego dorobku. Opracowania są zróżnicowane. Nie będę odnosił się do każdego z osobna, gdyż nie ilość przesłanych tekstów świadczy o wartości dorobku. Właściwie ilość nadesłanych tekstów może być odebrana jako pewna nieumiejętność prezentowania swoich osiągnięć. Prace, które według mnie mają duże znaczenie to szczególnie te w języku angielskim – w tym:

10. Chabior A., S. Chrost, M. Stawiak-Ososińska; A. Szplit (2015), *The issue of care for the elderly in the context of the ongoing socio-demographic changes in Europe*. [w:] G. Biggio (Ed.), *New Caregiver for New Elderly People*. Editura RISOPRINT, Cluj – Napoca, Rumunia, s. 11-21, ISBN 978-973-53-1473-6

Opracowanie jest bardzo ciekawym raportem komparatystycznym przedstawiającym istotne kwestie związane ze zmianami demograficznymi i socjalnymi w Europie w odniesieniu do grupy osób starszych. Tekst ten w moim odczuciu powinien zostać bardziej rozpowszechniony, z uwagi na duże wartości poznawcze.

Teksty zamieszczone w czasopiśmie z listy B czasopism MNiSW są ciekawe i poprawne merytorycznie.

1. „Edukacja ustawiczna dorosłych” 2(93); *Kompetencje opiekuna osoby starszej – implikacje europejskie* Agata Chabior, Małgorzata Krawczyk; 2016. s. 81-89 ISBN 1507-6563
2. „Edukacja Dorosłych” Półrocznik nr 2 (71); *Innowacyjne sposoby wspierania i aktywizacji społeczno – ekonomicznej osób 60+ - nowe propozycje i dobre praktyki* Agata Chabior, Małgorzata Krawczyk – Blicharska; 2014, s. 245 – 255; ISSN 1230-929X

Bardzo interesujący jest artykuł opublikowany w *Chowanie* Autorka poruszyła niezmiernie istotny fakt a mianowicie kwestie kształcenia czy edukowania ludzi w podeszłym wieku. Uznaję ten artykuł za cenny i wartościowy.

5. „Chowanna” tom 2(23); *Społeczny wymiar kształcenia gerontologicznego – aspekt teoretyczno – praktyczny*. Agata Chabior; 2009; s. 235 – 247; PL ISSN 0137-706X

Na uwagę zasługuje tekst opublikowany w pracy:

19. Chabior A (2002). *Od opieki do samopomocy seniorów – próba przeglądu form wsparcia społecznego*. [w:] J.T. Kowaleski, P. Szukalski (red.), *Proces starzenia się ludności – potrzeby i wyzwania. I Kongres Demograficzny w Polsce Łódź, Łódź*, s. 271-282 ISBN 83-88529-16-1

Autorka poruszyła zagadnienia z zakresu wsparcia. Ukazując w pewnym sensie proces przechodzenia od paradygmatu zniewolenia ku życiu wspieranemu. Osobną kwestią która należy wyróżnić jest to, że Habilitantka brała udział w kongresie gerontologicznym, który jest bardzo ważnym wydarzeniem naukowym dla gerontologów.

Podsumowując, w publikacjach Pani dr Agaty Chabior, które przedstawiła na potrzeby przeprowadzenia przewodu habilitacyjnego zwraca uwagę konsekwencja Autorki w podejmowaniu tematyki, która od czasu przygotowania dysertacji doktorskiej stanowi jej główny przedmiot zainteresowań, to jest wspomaganie procesu pomyślnego starzenia. Wybór tej problematyki wymagał od Pani dr Agaty Chabior nie tylko wiedzy ale również

właściwych postaw prospołecznych i wielu umiejętności psychospołecznych niezbędnych w budowaniu właściwych relacji interpersonalnych.

Szkoda jednak, że w swoich pracach tylko w jednym przypadku dr Chabior odnosi się i to dosyć ogólnie do istoty seksualności ludzi będących w okresie senioralnym. Problematyka ta opisana jest np. w Zbigniew Izdebski „Seksualność Polaków na początku XXI wieku. Studium Badawcze”, Wydawnictwo UJ, Kraków 2012 (w rozdziale „Seksualność osób po 50 roku życia”).

2. Rozprawa habilitacyjna

Rozprawa habilitacyjna dr Agaty Chabior to monografia „Wspomaganie procesu pomyślnego starzenia się u ludzi starych. Między powinnością a profesją” Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2017 (recenzenci: prof. zw. dr hab. Tadeusz Aleksander, dr hab. Jerzy Halicki).

Praca liczy 252 strony, składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów i zakończenia. Dołączono do niej także streszczenia w języku angielskim. Bibliografia zawiera bogaty zestaw opracowań z zakresu, którego dotyczy monografia.

W recenzji nie zdecydowałem się odwoływać do każdego podrozdziału książki. Postanowiłem potraktować książkę jako całość i odnosić się ogólnie do walorów poznawczych, merytorycznych i naukowych recenzowanej pracy jak również wskazać te fragmenty opracowania, które według mnie wymagają korekty, zmiany lub usunięcia.

Książka nie tylko w tytule, ale i w poszczególnych jej rozdziałach zawiera wskazania, iż jest to praca z zakresu gerontopedagogiki pozytywnej. Autorka ujmuje starość w kategoriach pozytywnych uznając, iż człowiek może czerpać satysfakcję z życia na każdym z jego etapów. Jak sama pisze, celem jej opracowania jest ukazanie złożoności życia w okresie starości, rozpatrywanych za pomocą rozmaitych trajektorii, w których opisuje „odmienne obrazy starości i sposoby jej przeżywania” – dalej sygnalizuje, iż analiza ta dokonywana jest z dwóch punktów widzenia subiektywnego i obiektywnego. Jest to uzasadnione, ponieważ subiektywne zdrowie jest jednym z głównych zagadnień w badaniach gerontologicznych. W tym okresie życia bardziej niż w innym wieku, wiąże się ono ze zdrowiem obiektywnym i sposobem funkcjonowania. W pracy Autorka dodatkowo stawia sobie kilka innych celów, między innymi stara się określić jakie są optymalne warunki funkcjonowania człowieka starego w środowisku społecznym i własnym osobistym otoczeniu. Habilitantka wyjątkowo szeroko stara się przedstawić złożoność problemów przed jakimi stają współcześnie osoby stare. Jest to opracowanie starające się przedstawić człowieka starego ale również starość jako kapitał z jego zaletami i wadami, zdolnościami, sukcesami ale i słabościami, umiejętnościami

dostosowania się do zmian otoczenia, a także kreowania ich a niekiedy przegrywania i pozostawania na marginesie.

Na znaczenie, wartość opracowania składa się po pierwsze to, iż książka podejmuje fundamentalne problemy funkcjonowania człowieka starego, takie jak: role społeczne, ograniczenia z tym związane, zakres wsparcia i opieki, jak również opisuje funkcjonowanie w relacjach rodzinnych i instytucjonalnych. Po drugie, stanowi istotny głos w dyskusji o potrzebach nowego przedefiniowania pojęcia starości. Po trzecie, chociaż jest dziełem pedagogiki i dotyczy głównie problematyki geragogiki, to te rozważania osadzone są w szerokim kontekście społecznym, politycznym, ekologicznym i kulturowym. Po czwarte, książka napisana jest w taki sposób, iż mimo ogromnej złożoności poruszanej materii, jest ona adresowana nie tylko do profesjonalistów ale wszystkich tych dla których problemy osób starszych mogą być istotne.

Monografia Pani dr Chabior niewątpliwie wpisuje się w obszar współczesnych rozważań pedagogiki gerontologicznej. Zagadnienie pozytywnej starości stosunkowo rzadko było podejmowane w analizach naukowych, a obecnie staje się coraz częściej tematem interesującym dla badaczy. Związane jest to przede wszystkim ze zmianą podejścia do postrzegania starości i osób starych, co związane jest z odejściem od medycznego sposobu myślenia. Zmiana ta dała narzędzia do piętnowania wszelkich postaw naznaczania i dyskryminowania osób ze względu na ich wiek, chociażby w postaci paradygmatu prawoludzkiego, życia wspieranego, niezależnego życia itp.

Habilitantka do opisu zagadnień na poziomie teoretycznym starała się użyć różnego typu koncepcji, jednak zabiegi te nie dały pozytywnego rezultatu, głównie ze względu na mylenie przez Autorkę pojęć teoria, koncepcja czy paradygmat. Nazywanie pedagogiki społecznej paradygmatem albo jest niefortunną pomyłką albo faktycznie Habilitantka przyzwyczaiła tak swobodnie tego pojęcia. Niestety podejrzewam, że zachodzi tu ta druga okoliczność zważywszy na to jak temat teorii został poruszony w innych opracowaniach stanowiących przedmiot oceny.

Szkoda że Habilitantka w swoich rozważaniach teoretycznych w sposób bardzo fragmentaryczny podjęła wątek zdrowotny, w tym nie nawiązała do salutogenetycznego modelu podejścia do zdrowia A. Antonovsky'ego. W niewielkim stopniu nawiązała także do społecznego modelu czynników warunkujących zdrowie G. Dahlgrena i M. Whiteheada. W modelu tym oprócz czynników biologicznych zwraca się uwagę na grupę czynników, które mogą być modyfikowane, jak styl życia, sieci wsparcia społecznego oraz czynniki społeczno-ekonomiczne, kulturowe i środowiskowe. Wydaje mi się, że nawiązanie w pracy do

czynników warunkujących zdrowie, w tym do zasobów sprzyjających zdrowiu, takich jak: poczucie własnej wartości, poczucie własnej skuteczności, optymizm, poczucie koherencji, umiejscowienie kontroli pozwoliłoby w sposób bardziej całościowy zwrócić uwagę na optymalne warunki funkcjonowania ludzi starzejących w wymiarze jednostkowym, jak i społecznym i spojrzeć na ten problem w perspektywie całościowej. Wyniki badań, między innymi Z. Juczyńskiego wskazują, że z wiekiem znaczenie postawy wobec życia i ogólna filozofia stają się istotnym predyktorem subiektywnego zdrowia.

W pracy zabrakło mi odwołania także do niektórych aktualnych opracowań poświęconych starzeniu np. „Zdrowe starzenie się: biała księga” pod redakcją Bolesława Samolińskiego i Filipa Raciborskiego, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2013.

Tytuł pracy jest adekwatny do zawartości. Jednak recenzowane opracowanie zbyt przypomina mi wcześniejsze prace badaczki. Nie chodzi tu absolutnie o wymiar zapożyczeń ale o podobne ujęcie tematu. Praca na stopień naukowy doktora habilitowanego powinna mieć charakter odkrywczy, pionierski, podstawowy. Niniejsza praca to kryterium w moim odczuciu nie do końca spełnia. Nie oznacza to jednoznacznej negatywnej oceny opracowania. W pracach awansowych tego typu docenia się konsekwencję badawczą autora, nierozspraszanie przedmiotu badań, jednak dzieło awansowe powinno różnić się od prac poprzednich, wskazywać, że stanowi ono pracę przełomową, znacznie wykraczającą poza dotychczasowy stan wiedzy i badań.

Kompozycja opracowania sprawia, że jest ono w pewnym sensie kompendium wiedzy o społecznych aspektach funkcjonowania osób starszych. W pracy ukazano szeroki kontekst społeczny, a także szczegółowo analizowane są źródła sukcesów i mechanizmy porażek w kontekście życia osób starszych i oddziaływania otoczenia na ich funkcjonowanie – szczególnie rozpatrywanego w relacjach profesjonalista – opiekun domu pomocy a podopieczny – senior.

Książka napisana jest dobrym językiem, choć nie jest pod tym względem równa. Użyty styl jest odpowiedni dla prac naukowych, jednak Habilitantka niekiedy formułuje zdania, które są patetyczne, czasami potoczne, a kiedy indziej jakby wyrwane z kontekstu.

Nie akceptuję tych miejsc pracy w których habilitantka miesza – zlepia ze sobą - różne zdania nie kończąc myśli lub przechodząc do całkiem innego wątku. Takie fragmenty pracy są chaotyczne, niezrozumiałe i powodują, iż pracę czyta się z małym zrozumieniem.

Niestety krytycznie muszę odnieść się także do informacji na temat metodologii przytaczanych w rozprawie badań. Opisy procedury badawczej nie odzwierciedlają tego co zostało przedstawione w książce. Autorka zbyt luźno traktuje opis swoich badań.

„dokładając” według własnego uznania fragmenty ich wyników do różnych części książki. Brak jest natomiast w rozprawie podstawowych informacji o rodzaju badań, ich założeniach metodologicznych, przebiegu, zasięgu, stosowanych metodach itp.

Autorka pisze o triangulacji, niestety nie dostrzegam przesłanek, które pozwalałyby na uznanie zastosowania tej metody. Zwykło się tak określać połączenie statystyki z wypowiedziami osób badanych – jednak jest to o wiele za mało, aby taki zabieg prezentacji danych nazywać triangulacją. Po prostu część badawcza recenzowanej książki jest jej słabą stroną co zdecydowanie obniża wartość rozprawy. Autorka także niejasno określa jaki był jej udział w projekcie badawczym: w tworzeniu koncepcji badań, opracowaniu narzędzi badawczych, w procesie dostosowywania narzędzi do warunków polskich, czy opracowywania wyników badań. Nie podaje również na ile procedura badania w państwach uczestniczących w projekcie była spójna. Autorka przytacza jedynie dane, które nie znalazły rzetelnego opracowania w procedurze badawczej – czytelnik ma zaufać Autorce iż tak właśnie było.

Autorka wspomina w swojej pracy, że obecna sytuacja demograficzna, polityczna, ekonomiczna i społeczna w wielu państwach Europy, w tym Polsce stawia przed społeczeństwem wyzwanie wypracowania nowego, optymalnego modelu wsparcia seniorów. Z tego powodu szkoda, że uczestnicząc w międzynarodowym projekcie, w przedstawionej do recenzji pracy nie przedstawiono wyników uzyskanych w ramach tego projektu w innych krajach.

Jest to publikacja niewątpliwie potrzebna środowisku pedagogicznemu, zaś przede wszystkim osobom pracującym w placówkach pomocowych, edukacyjnych, wychowawczych z osobami starszymi. Po tę książkę mogą sięgnąć nie tylko nauczyciele akademicy ale również studenci nie tylko kierunków pedagogicznych ale wszystkich kierunków społecznych. Jednak w moim odczuciu prace awansowe muszą posiadać przede wszystkim oryginalne ujęcie, wносить znaczący wkład w rozwój badań i dyscypliny. Trudno mi znaleźć argumenty, które uzasadniałyby taką oceną recenzowanej rozprawy.

Podsumowanie

Pani dr Agata Chabior od uzyskania stopnia doktora konsekwentnie podejmuje w swojej pracy naukowej, dydaktycznej i społecznej tematykę dotyczącą zagadnień związanych z procesem starzenia. Zarówno rozprawa habilitacyjna, jak i pozostałe publikacje dotyczą

ważnych i aktualnych zagadnień z obszaru pedagogiki. W swoich opracowaniach Habilitantka wykazała, że posiada wiele kompetencji wymaganych od samodzielnego pracownika nauki, między innymi: doświadczenie w pracy w zespołach badawczych, dobrą orientację w literaturze przedmiotu i spójność zainteresowań naukowych. W swoich publikacjach w nawiązaniu do wielkości i heterogeniczności współczesnych procesów i zjawisk społecznych zwraca uwagę na problemy osób w okresie senioralnym.

Wobec nasilającego się zjawiska starzenia się społeczeństwa, Pani dr Agata Chabior podejmuje ważne poznawczo i wciąż zbyt mało rozpoznane zagadnienia mające znaczenie w poprawie jakości życia osób w tej fazie życia. Poddane ocenie publikacje i praca habilitacyjna stanowią podstawę do budowania działań edukacyjnych ze szczególnym zwróceniem uwagi na znaczenie diagnozy wstępnej oraz właściwego przygotowania opiekunów do pracy z osobami starszymi.

Wybór i konsekwencja podejmowanej tematyki związanej z okresem starości osadzonej w obszarze pedagogiki i nadawanie jej odpowiedniej rangi stanowi o dojrzałości naukowej Habilitantki.

Wniosek

Biorąc pod uwagę przedstawioną powyżej ocenę uważam, że dorobek naukowy i dydaktyczny Pani dr Agaty Chabior, w tym rozprawa habilitacyjna „Wspomaganie procesu pomyślnego starzenia się u ludzi starych. Między powinnością a profesją” mimo pewnych błędów i przedstawionych uwag spełnia wymogi określone w art. 16 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z późn. zm. Stawiam więc wniosek o dopuszczenie Pani dr Agaty Chabior do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego.

